

Акімова Людмила Миколаївна

*к. е. н., доц. кафедри фінансів та економіки природокористування
Національного університету водного господарства та природокористування*

Акімов Олександр Олексійович

*к. держ. упр., нач. відділу правового забезпечення
Національної служби посередництва і примирення*

Державні механізми економіко-правового регулювання природокористування

В економічних перетвореннях, що відбуваються в Україні, особливе місце відводиться питанням охорони навколишнього природного середовища та раціонального природокористування. Адже від ефективного і ощадливого використання природних ресурсів, забезпечення охорони навколишнього середовища залежить стабільне функціонування національної економіки, добробут населення, безпека життєдіяльності людства і поступова реалізація моделі сталого розвитку. Тому використання природних ресурсів і пов'язане з ним відповідне навантаження на навколишнє природне середовище являє собою ту сферу діяльності, яка визначає широке коло соціальних, економічних і екологічних проблем, вирішення яких неможливе без активної участі держави.

Для вироблення ефективних стратегій природокористування та формування адекватної екологічної свідомості необхідне суттєве наукове підґрунтя, зокрема інтегрування в єдине концептуальне ціле здобутків природничо-наукового, соціогуманітарного знання та відповідних механізмів державного управління природокористуванням. Потребує удосконалення не лише державна система управління природокористуванням в частині окремих складових природного середовища й економічно важливими ресурсами, але й економіко-правове регулювання природокористування. Саме тому вкрай необхідна принципово нова парадигма такого управління, яка б відповідала тенденціям світових процесів – глобалізації,

регіоналізації, інтеграції, логістизації тощо, а також розробка і впровадження відповідних державних стратегій.

Сьогодні виникла потреба в розробці принципово нових державних механізмів комплексного, екологічно виваженого раціонального природокористування. Тому важливими є ряд питань, пов'язаних з розробкою і впровадженням сучасних підходів до вирішення проблеми раціонального природокористування. Особливо актуальною є розробка нових підходів до формування і реалізації концепції раціонального природокористування; обґрунтування інвестиційно-програмної концепції економічного природокористування, удосконалення економіко-правових засад охорони навколишнього природного середовища й раціонального природокористування та впровадження державної стратегії управління природокористуванням. Отже “природні ресурси” – це елементи і властивості природи, які використовуються людиною для одержання матеріальних та інших благ. Щоб перетворити природні ресурси на сировину, паливо, енергію і т.д., необхідні певні витрати праці на пошук, вивчення і освоєння, добування, відтворення й збереження. Внаслідок цих дій з боку людини вони стають компонентами соціально-економічної сфери, тобто набувають соціально-економічної сутності. Ступінь поновлення та вичерпності ресурсів багато в чому залежить від характеру природокористування. Природні ресурси, залучені до сфери людської діяльності,

відносяться одночасно до природної та соціально-економічної сфери і стають одним з основних об'єктів природокористування, а ступінь поновлення та вичерпності ресурсів багато в чому залежить від його характеру, що являє собою одночасно і процес суспільного виробництва загалом, і раціональне використання природних ресурсів, їх охорона і відтворення та належні умови природного життєвого середовища. Вибір найбільш раціональних шляхів природокористування є економічною проблемою, що закладає напрямки майбутнього розвитку всього людства. Важливим питанням є економічна оцінка природноресурсного потенціалу. Найбільше розповсюдження одержали природоресурсний, господарський, екологічний підходи та підхід "від реципієнта". Одним із інструментів розв'язання проблеми вибору оптимальних варіантів використання природних ресурсів і природного життєвого довкілля виступає об'єктивний критерій ефективності природокористування і охорони природного довкілля, який повинен узгоджуватися з міжнародними актами, а також з національним екологічним законодавством.

Основою екологічно-правової системи України є Конституція Система екологічного законодавства в Україні складається з таких елементів: конституційне регулювання екологічних правовідносин; регулювання правовідносин еколого-правовими нормами різних галузей законодавства; регулювання правовідносин нормами забезпечувальних галузей законодавства; еколого-правове регулювання; міжнародно-правове регулювання. Першочерговим завданням в Україні є приведення національного законодавства у відповідність із чинними нормами міжнародного права і забезпечення того, щоб нові законодавчі акти узгоджувалися з міжнародними вимогами. [2]. Серйозною вадою чинного на сьогодні природоохоронного законодавства є відсутність комплексності в регулюванні відносин щодо природного середовища як єдиної системи.

Аналіз зарубіжного досвіду та міжнародних аспектів природокористування показав, що в багатьох країнах світу розроблені і діють національні програми природокористування, що передбачають взаємодію органів державного управління, приватного сектору, науки, фінансових установ. В усіх країнах прийняті кодекси законів про охорону природи і її окремих складових. Позитивним досвідом зарубіжних країн є те, що в них крім спеціально уповноважених органів державного управління, у тому числі й галузевих, створені центральні органи державного управління з широкими повноваженнями, що відповідають за загальне керівництво в національному масштабі політикою в галузі навколишнього природного середовища, за координацію дій інших зацікавлених юридичних і фізичних осіб, установ і відомств, за участь у міжнародних програмах співробітництва. Міжнародне співробітництво в галузі природокористування реалізується через Програму по охороні навколишнього природного середовища, Світовий фонд дикої природи, Міжнародну спілку охорони природи, Міжнародні організації ЮНЕСКО, Всесвітню організацію охорони здоров'я, Продовольчу та Аграрну організації, які розробили довгострокові програми по оцінці взаємодії людини і навколишнього природного середовища.

Україна є активною учасницею міжнародних організацій, пов'язаних з охороною довкілля. Сьогодні активізували свою діяльність природоохоронні організації України – Товариство охорони природи, асоціація "Зелений світ", численні екологічні центри, асоціації й фонди локального та регіонального масштабу. Глобальний характер природокористування обумовлює необхідність сумісних дій держав по рішенню екологічних проблем на основі міжнародного досвіду і характеру міжнародних економічних відносин. Серед методів і засобів цієї діяльності організаційно-правові, адміністративні та фінансово-економічні міри. У високорозвинених країнах діє чіткий механізм

реалізації екологічного законодавства, його правового та екологічного аспектів. Для реалізації кожного природоохоронного закону в цих країнах із державного бюджету виділяються асигнування на захист природного середовища. З метою здійснення державної політики в сфері навколишнього середовища та контролю за дотриманням законодавства на всіх рівнях влади сформовані спеціалізовані адміністративні органи, чий завдання обмежено регуляційними функціями.

Сьогодні особливу актуальність набувають економічні аспекти проблем сучасного природокористування та необхідність адекватного відображення тих закономірностей і змін, які відбуваються під впливом науково-технічного прогресу між суспільним виробництвом і природою. Враховуючи істотне погіршення екологічної ситуації на всіх рівнях – глобальному, регіональному та локальному, виникає необхідність розвитку нового еколого-економічного мислення, заснованого на відповідній державній політиці, головним напрямком якої має стати розробка принципово нових методів оцінки виробничо-господарської діяльності. Важливими складовими системи регулювання раціонального природокористування є державне планування і контроль, комплексна оцінка впливу господарської діяльності на навколишнє середовище.

Аналіз стану природокористування України та її регіонів показав наявність ряду проблем: нарощування темпів природокористування і нераціонального використання ресурсів; забруднення навколишнього середовища; відсутність чіткого механізму управління та державного контролю; поступове зростання обсягів видобутку сировини, збільшення глибини та площі гірничих виробок, інтенсивне використання надр зі значними обсягами видобутку корисних копалин і порід; погіршення загального екологічного стану довкілля; недосконалість, а в деяких випадках і відсутність належного регулювання з боку держави. Сьогодні вкрай необхідні більш жорсткі вимоги

до здійснення контролю за виконанням нормативних актів, держава повинна більш швидко реагувати на результати техногенного впливу на довкілля. Для виконання своїх функцій держава використовує різноманітні форми і методи впливу на соціально-економічні процеси, серед яких важливе місце займає податкова політика та правове регулювання. Методи правового регулювання відносин в сфері природокористування й охорони навколишнього природного середовища мають свою специфіку, яка полягає в сполученні імперативного, диспозитивного й економічного методів регулювання відносин суб'єктів права. Раціональне і стійке природокористування, успішна охорона навколишнього середовища можуть бути здійснені при різному сполученні режимів прав власності на природні ресурси, в залежності від географічних, історичних, культурних і соціальних особливостей країни [2].

Отже, враховуючи викладене, можемо зробити висновок, що першочерговим завданням в Україні є приведення національного законодавства у відповідність із чинними нормами міжнародного права і забезпечення того, щоб нові законодавчі акти нашої держави узгоджувалися з міжнародними вимогами. Серйозною вадою чинного на сьогодні природоохоронного законодавства є відсутність комплексності в регулюванні відносин щодо природного середовища як єдиної системи. Враховуючи, що взаємозв'язки між термінами і якістю прийнятих законів стосовно природних ресурсів, носять комплексний характер, парламент має виступати в ролі інституту розвитку і враховувати послідовне накопичення законодавчої інформації та поетапне прийняття законодавчих рішень. Тому необхідність удосконалення економіко-правових засад державного регулювання природокористування за рахунок впровадження інвестиційно-програмної концепції державного регулювання природокористування, спрямованої на раціональне і безпечне природокористування. Надана методо-

логія розробки інвестиційної програми економічного природокористування, основу якої становить програмно-цільовий підхід. Удосконалення економіко-правових засад охорони навколишнього природного середовища і раціонального природокористування слід здійснювати через впровадження фундаментальних засад оподаткування в системі природокористування, встановлення дієвих податкових взаємовідносин, впровадження наукового підходу до рішення задач державної податкової політики.

Література

1. Конституція України від 26 червня 1996 р. // *Відомості Верховної Ради України*. – 1996. – № 30. – С. 141.

2. Акімов О.О., Акімова Л.М. Вплив публічного управління на розвиток соціально-економічного процесу в Україні / О. О. Акімов, Л.М. Акімова/ *Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України: матеріали XI регіональної наук.-практ. конф., 15 трав. 2014 р. / за заг. ред. С. М. Серьогіна. – Д. : ДРДУ НАДУ, 2014. – С. 169-172.*

Коцовська Олександра Степанівна

доц. кафедри освітньої політики Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Розмежування повноважень щодо фінансового забезпечення освіти на регіональному рівні: нормативно-правові засади

За сучасних умов реформування системи державного управління та децентралізації управління освітою особливої ваги набувають питання розмежування повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування щодо фінансового забезпечення освіти. Як нами встановлено в попередніх дослідженнях, розподіл повноважень між центральними й місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування у сферах освіти та фінансів і бюджету унормовано низкою законодавчих актів: Законом України “Про освіту”, Бюджетним кодексом України, законами “Про місцеве самоврядування в Україні” та “Про місцеві державні адміністрації” [1].

На регіональному рівні повноваження щодо фінансового забезпечення освіти закріплено за відповідними структурними підрозділами з питань освіти та фінансів місцевих державних адміністрацій та виконавчих комітетів органів місцевого самоврядування, діяльність яких

регламентовано рядом нормативно-правових актів. Так, відповідно до затвердженого урядом Типового положення про структурний підрозділ місцевої державної адміністрації з метою забезпечення єдиних підходів до визначення повноважень органів управління освітою Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України затверджено Методичні рекомендації з розроблення положення про структурний підрозділ освіти і науки, молоді та спорту місцевої державної адміністрації [5; 2]. Згідно з цими рекомендаціями основні завдання структурного підрозділу місцевої державної адміністрації у сфері освіти наступні: участь у забезпеченні реалізації державної освітньої політики на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці; забезпечення розвитку системи освіти; створення умов для реалізації рівних прав громадян на освіту; створення умов для здобуття громадянами повної загальної середньої освіти відповідно до